

Mezinárodní protikorupční nástroje

01.dubna 2007 Helena Svatošová

Nejzávažnější formy korupce jsou ty, které mají mezistátní, až nadnárodní přesah a účinky. V současném světě existuje stále naléhavější potřeba řešit korupci například v oblasti obchodu se zbraněmi nebo korupci nadnárodních korporací vůči celým vládám ekonomicky slabších zemí.

Nezákladnější dělení protikorupčních norem na mezinárodním poli je na tzv. hard law a soft law. Hard law je mezinárodní právo v užším smyslu - je bezprostředně závazné. V oblasti boje s korupcí jde o mezinárodní smlouvy, které jsou vlastně obdobou zákona ve vnitrostátním právu - rozdíl je v tom, že zavazují pouze své signatáře, kdežto zákon každého pod jurisdikcí. Za soft law jsou považována různá doporučení, akční plány, deklarace, pravidla typu „guidelines“ a podobně. Jejich porušení nezakládá přímou mezinárodněprávní odpovědnost.

Mezinárodní právní instrumenty přijaté v rámci OSN

V rámci Organizace spojených národů působí dvě klíčové protikorupční smlouvy. První z nich je Úmluva OSN proti korupci, přijatá v roce 2003. Jejimi hlavními požadavky jsou trestní postih korupce a využívání stanovených nástrojů mezinárodní spolupráce. Tato opatření mají být doprovázena preventivními opatřeními. Smlouva nabyla účinnosti 14. 12. 2005, kdy jí ratifikoval dostatečný potřebný počet států; bohužel však mezi nimi stále není Česká republika (podepsala ji přitom již v roce 2005).

Druhým smluvním počinem OSN je Úmluva proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, přijatá v roce 2000 v Palermu, účinnosti nabyla od 29. 9. 2003. Česká republika je signatářem této smlouvy, ale zatím ji neratifikovala.

Na poli soft law působí pod OSN Globální program proti korupci zaměřený na „zranitelné“ státy, tj. země rozvojové či s tranzitní ekonomikou. Jeho doplňkem je Program integrity justice, který vyvíjí prostředky proti korupci v soudnictví.

Mezinárodní právní instrumenty přijaté v rámci Rady Evropy

Príspevkem Rady Evropy k boji s korupcí jsou dvě propracované mezinárodní smlouvy z konce 90. let řešící problém jednak nástroji kriminalizace (trestním právem) a jednak nástroji práva občanského.

Občanskoprávní úmluva proti korupci byla přijata v listopadu 1999. Uvádí se, že jde o první pokus definovat obecná mezinárodní pravidla v oblasti boje proti korupci nástroji soukromého práva. Na rozdíl od trestního práva, kde je aktivita primárně na státu, tato Úmluva dává každé osobě možnost bránit se korupci, respektive jejím škodným důsledkům sám podle své volby.

Právní řád České republiky všechna opatření požadovaná v této Úmluvě obsahuje a obsahoval již v okamžiku ratifikace smlouvy Českou republikou. Ta tuto Úmluvu podepsala v roce 2000, k ratifikaci pak došlo o dva roky později.

Druhou ze smluv je Trestněprávní úmluva proti korupci přijata v lednu 1999. Česká republika tuto Úmluvu podepsala na konci roku 1999, následující rok jí ratifikovala.

Na rozdíl od Občanskoprávní protikorupční úmluvy výhrady signatářů dovoluje, čehož Česká republika využila. Požadavek trestněprávní koncovky úplatkářství v soukromém sektoru podminila tím, že si zde nechává prostor pro zvážení, zda budou všechny formy úplatkářství v soukromém sektoru zahrnuty do skutkových podstat v trestním zákoně. Významným požadavkem této Úmluvy je mj. oslabení institutu bankovního tajemství a záznamů o nebankovních finančních transakcích

a majetku. Česká republika tuto Úmluvu podepsala na konci roku 1999, následující rok ji ratifikovala

Mezinárodní právní instrumenty přijaté v rámci OECD

Ve roce 1997 přijalo ekonomické uskupení Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) mezinárodní úmluvu zacílenou na uplácení veřejných činitelů prakticky jakýchkoli států. Česká republika podepsala tuto Úmluvu v roce 2000, ve stejném roce pak vstoupila v platnost. Cílem Úmluvy je přimět signatářské státy, aby přijaly legislativu, která bude trestně stíhat podplácení zahraničních veřejných činitelů a zavázaly se k vzájemné spolupráci v potírání této kriminality.

Mezinárodní právní instrumenty přijaté v rámci EU

Úmluva o boji proti korupci, vztahující se k úředníkům Evropských společenství nebo úředníkům členských zemí Evropské unie z května 1997 byla přijata aktem Rady EU. Cílem této Úmluvy je potírat korupci mezi veřejnými činiteli pracujícími jak pro Evropské společenství, tak na národní úrovni. Jelikož jde o unijní nástroj, je zde zajištěn určitý typ kontroly prostřednictvím Evropského soudního dvora. Ten má pravomoc rozhodovat spory mezi členskými státy týkající se plnění a eventuálně výkladu Úmluvy.

S touto Úmluvou těsně souvisí další smluvní instrumenty EU proti korupci a souvisejícím jevům, mj. Úmluva o ochraně finančních zájmů Evropských společenství z roku 1995. Přímo na korupci je pak zaměřen její První protokol z roku 1996. Druhý protokol z následujícího roku je zaměřen na dohledávání kriminálních transakcí a zabavování výnosů z nich.